

Z

H

Z

Z

O

De vinger aan de pols.

R

Archief en documentatie van nieuwe sociale bewegingen in Amsab-ISG

H

Piet Creve, Amsab-ISG

Met vier aan tafel

Toen in de jaren zestig van vorige eeuw de wetenschappelijke belangstelling voor sociale geschiedenis toenam, bleek relevant archief- en documentatiemateriaal niet zomaar beschikbaar. Hoewel de diverse politiek-filosofische stromingen die mee hun stempel hebben gedrukt op de evolutie van de samenleving, minstens teruggaan tot de 19e eeuw, bleek voor het opsporen, verzamelen en beschrijven van hun archieven bitter weinig gebeurd. De vier privaatrechtelijke 'kleurarchieven' die rond 1980 vorm kregen, hebben dit manco ondertussen grotendeels verholpen. In chronologische volgorde waren dat het Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum (vandaag KA-DOC - Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving), het Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging (sinds eind 1999 Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis), het Liberaal Archief en het Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme (ADV N). In 1985 kwam er een decreetale verankering: de vier instellingen werden door de Vlaamse overheid erkend en kregen jaarlijkse subsidies.⁽¹⁾

De vier centra waren dus een antwoord op de vaststelling dat het documentair en archivalisch erfgoed van de belangrijkste ideologisch-filosofische stromingen die mee de geschiedenis van dit land hebben geschreven, dreigde verloren te gaan of in elk geval nauwelijks beschikbaar was voor onderzoek. Het ontstaan van deze instellingen weerspiegelde de historische realiteit van een verzuilde Belgische maatschappij. Sterker nog, een 'verzuild' archief- en documentatielandschap was onmiskenbaar een troef bij de verwerving van historisch materiaal. Centraal daarin staat het opbouwen van een vertrouwensband tussen schenker of depotgever en de instellingen. Gemeten naar wat deze centra ondertussen verzameld en ontsloten hebben, is hun werking succesvol geweest.⁽²⁾

Maar ondertussen is er heel wat veranderd. De hoogdagen van de verzuiling zijn al lang voorbij en het soortelijk gewicht van de traditionele politiek-filosofische stromingen is sterk afgenomen. Er heeft zich ook een nieuwe uitgekristalliseerd: de groene stroming. Bovendien zijn sinds de jaren 1960 op het maatschappelijk middenveld allerlei nieuwe planten beginnen groeien. Sommige waren variëteiten van bestaande soorten, zoals de vredesbeweging die haar wortels heeft in de 19e eeuw. Andere waren duidelijk nieuw, zoals de derdewereldbeweging. Het maatschappelijk middenveld is zijn vruchtbaarheid nog niet kwijt: de dierenrechtenbeweging en de andersglobalistenbeweging zijn twee recente voorbeelden. Het lijkt plausibel te veronderstellen dat de maatschappelijke dynamiek nieuwe sociale bewegingen zal blijven genereren. Ook het wettelijk kader is veranderd: sinds 2002 is er een nieuw decreet 'houdende de privaatrechtelijke culturele archiefwerking'.⁽³⁾ Naast de vier centra krijgen ook drie Nederlandstalige archiefinstellingen in Brussel en vijf thema-archieven een erkenning en komt er ruimte voor ondersteuning van projecten.⁽⁴⁾

Op zoek naar archieven

Het verschijnsel van de nieuwe sociale bewegingen deed auteurs al vroeg in de pen kruipen. Zo publiceerden Danny Jacobs en Joop Roebroek in 1983 een boek over de nieuwe sociale bewegingen in Vlaanderen en Nederland. Een van de motieven voor het maken van dit overzicht verwoordden de auteurs als volgt: *“Zoals wij eerder hebben geconstateerd komen telkens weer bewegingen op en gaan zij vervolgens weer neer zonder dat een collectief geheugen tot stand komt; lering die eens is getrokken, wordt weer vergeten, etc. Eén van onze belangrijkste drijfveren tot het uitschrijven van deze tekst is derhalve het vastleggen van de opeenvolging van de verschillende bewegingen.”*⁽⁵⁾ De gegevens voor hun boek halen ze uit allerlei publicaties en bij actoren uit diverse nieuwe sociale bewegingen, archieven komen niet in beeld.

In de inleiding van zijn boek over nieuwe sociale bewegingen in Vlaanderen uit 1994 vraagt Stefaan Walgrave zich af waarom Vlaanderen (op dat moment) achterna hinkt op het vlak van wetenschappelijke publicaties op dat terrein: *“Vóoral met het empirische materiaal is het pover gesteld: het is ofwel afwezig, ofwel ruimschoots gedateerd.”*⁽⁶⁾ En inderdaad, voor zijn onderzoek heeft Walgrave hoofdzakelijk gebruik gemaakt van literatuur, een krantenonderzoek en interviews. Een vierde bron omschrijft hij als ‘documenten’. Het gaat vooral om verslagen die hij op de zetels van diverse koepelorganisaties kon inkijken, om archiefstukken dus.⁽⁷⁾ Er worden dus wel degelijk archieven bewaard, dat is het goede nieuws. Maar dat ze bewaard worden bij de organisaties zelf, is dat minder, zowel op het vlak van de ontsluiting als van de toegankelijkheid. Het is onderhand duidelijk dat er al een tijd vraag is naar archieven van nieuwe sociale bewegingen.

Archieven op zoek naar een depot

Een van de effecten van de ontzuiling was dat mensen in meer kringen, verbanden en vaak nieuwe organisaties actief werden. Wie in de jaren 1960 een jong lid was van een plaatselijke socialistische partijafdeling, kon tegelijk ook meewerken aan de organisatie van de antiatoommarsen. En wie het toenmalige AMSAB als evidente bestemming zag voor het partijarchief, deponeerde soms ook materiaal van allerlei actiegroepen. Daarnaast kwam er vrij snel materiaal uit klein-linkse hoek op AMSAB terecht. Ook daar waren veel mensen actief in een solidariteitscomité of een actiegroep. AMSAB werd ook soms benaderd door groeperingen of personen die zelf totaal geen middelen hadden om te zorgen voor hun materiaal, maar wel beschikten over enig historisch besef. Dat ze voor AMSAB kozen, was vaak het gevolg van een proces van eliminatie. Veel materiaal is er dus eerder toevallig terechtgekomen. Tegelijkertijd is altijd geïnvesteerd in prospectie.

Bij de wijziging van de statuten in 1999 kreeg Amsab als ondertitel Instituut voor

Sociale Geschiedenis. Waar de oorspronkelijke statuten de socialistische beweging in Vlaanderen als werkterrein omschreven, werd dat nu de sociale bewegingen. Dat was eigenlijk een formalisering van een bestaande situatie. Een uitgewerkte prospectiestrategie voor het verbrede werkterrein is nog in opbouw.

De vlag en de lading

Als wij het archief- en documentatiemateriaal van de nieuwe sociale bewegingen (willen) opsporen, bewaren en toegankelijk maken voor alle mogelijke geïnteresseerden, dan is het eerste probleem het detecteren van die bewegingen. Bestaat er bijvoorbeeld zoiets als 'een migrantenbeweging'? Een onderzoek in de beschikbare literatuur leert dat dit niet het geval is: in diverse lijstjes van nieuwe sociale bewegingen komt de migrantenbeweging niet voor.⁽⁸⁾ Dat kan niet liggen aan het feit dat het om een zeer recent fenomeen zou gaan. Twee voorbeelden. In de jaren 1970 is er een Europese conferentie van gastarbeiders in West-Europa georganiseerd. Het eerste punt van hun eisenpakket was minstens 400 uur les in de taal van het land waar ze werkten.⁽⁹⁾ Een tweede voorbeeld. Toen de RAL (Revolutionaire Arbeidersliga) in Gent in 1978 een socio-cultureel centrum oprichtte, Het Stapelhuis, boden ze andere verenigingen de mogelijkheid aan een lokaal te huren. Eén van de organisaties die daarop ingingen, was de DHKD, een groepering van progressieve Turken die zich afzette tegen de invloed van de Grijze Wolven op de Turkse gemeenschap in Gent.⁽¹⁰⁾ Die Grijze Wolven zijn een extreem-rechtse organisatie die invloed probeerde te krijgen in Turkse gemeenschappen in diverse Europese landen.

Dat er (tot nu toe) geen sprake is van een migrantenbeweging, heeft misschien te maken met de complexiteit en eigenheid van de migrantensector zelf. Zo bestaan er zowel organisaties van migranten - de zelforganisaties - als organisaties die werken voor of rond migranten. Het is vooral de tweede component die het meest in beeld komt, de zogenaamde integratiesector. Bovendien bestaat die voor het groot deel uit organisaties die door een of ander overheidsniveau zoniet zijn opgericht (lokale of provinciale integratiecentra), dan toch via overheidsbetoelaging in hun werking worden gestuurd. Een andere component van die sector zijn werkingen rond migranten die gebeuren in de schoot van bestaande sociale formaties zoals vakbonden. Een derde component is te omschrijven als de 'autonome' organisaties. Die vallen dan nog uiteen in organisaties van 'autochtonen' die werken met migranten en de zelforganisaties, van migranten zelf.

Een andere mogelijke verklaring ligt in een opvatting van verenigingen van migranten als organisaties die vooral bezig zijn met culturele items zoals moskeebezoek en godsdienstonderwijs. Nog een ander element is het gebrek aan informatie over zelforgani-

foto Bart Dewaele

saties. Een internationaal comparatief onderzoek uit 1988 stelde: *"This is the best-kept secret in social work."* ⁽¹¹⁾ Er is weinig reden om aan te nemen dat de situatie ondertussen drastisch veranderd zou zijn, zeker voor België. Voormalig Vlaams minister van Gelijke Kansen Mieke Vogels gaf eind 2002 aan een onderzoeksteam van de Leuvense universiteit onder leiding van professor Albert Martens de opdracht een röntgenfoto te maken van de allochtone gemeenschap. Mieke Vogels noemde de beperkte kennis daarover 'een probleem'. ⁽¹²⁾

Het ontbreken van specifieke vaardigheden zoals kennis van Turks, Arabisch of een Berbertaal speelt allicht ook een rol. Verder lijken er weinig contacten te zijn tussen de wetenschappelijke wereld en de archief- en documentatiecentra enerzijds en de zelforganisaties anderzijds. Zeker nu het migratieperspectief in navolging van bijvoorbeeld de genderinvalshoek vaste voet krijgt in het wetenschappelijk onderzoek, is dat opvallend en merkwaardig. Misschien is er in deze wel sprake van enig ethnocentrisme, politieke schroom of koudwatervrees. Hoe dan ook, de maatschappij genereert niet alleen voortdurend nieuwe sociale bewegingen, ze worden ook niet altijd als zodanig gedetecteerd. Dit detectiewerk is trouwens geen opdracht van de archief- en documentatiecentra.

Maar dat betekent niet dat Amsab-ISG langs de kant blijft staan tot de (academische) discussie over het al dan niet bestaan van een migrantenbeweging beslecht is. Zo ging

het in 1999 in op de mogelijkheid het archief van het Vlaams Centrum voor de Integratie van Migranten (VCIM) te redden van de papierrecyclage. VCIM was de koepelorganisatie van integratiecentra, opgericht in 1990. Bij een vluchtig onderzoek van het materiaal bleek het om meer te gaan: er was ook materiaal van VOCOM, een letterwoord dat staat voor Vlaams Overlegcomité Opbouwwerk Migratie en later voor Vlaams Overlegcomité Migratie. Het was de voorloper van VCIM die opgericht is eind 1977. In die papieren zitten bovendien stukken van lokale en regionale migrantenwerkingen van voor de oprichting van VOCOM. De organisatie van een trefdag over archieven van etnisch-culturele minderheden op 1 oktober 2003 was een poging om op dit terrein meer systematisch te werk te gaan.⁽¹³⁾ Er kwam zelfs een werkgroep tot stand die aan het initiatief een verlengstuk zou breien. Voorlopig staat die op waakvlam.

Een net met grote mazen

Wie vangt in Vlaanderen archief- en documentatiemateriaal op van de 'erkende' nieuwe sociale bewegingen? Of waar is dat eventueel te vinden? Een deel van het antwoord staat in de *Vlaamse archief-, bibliotheek- en documentatiegids 2005*.⁽¹⁴⁾ De daarin opgenomen instellingen geven in de rubriek 'collectie' beknopte informatie over de belangrijkste terreinen waarover ze materiaal hebben. Ook het onderwerpsregister biedt aankno-

foto Bond Beter Leefmilieu

pingspunten met trefwoorden zoals 'vredesbeweging'. Ook de zaaknamenindex van het naslagwerk *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19de-20ste eeuw* biedt enig houvast.⁽¹⁵⁾ Maar in dit omvangrijke werk zijn de bronnen voor de nieuwe sociale bewegingen maar een klein onderdeel.

Bij alle decretaal erkende privaatrechtelijke archieven komt archief- en documentatiemateriaal van de nieuwe sociale bewegingen in beeld, zij het in verschillende mate. KADOC voert een actief prospectiebeleid naar archieven en documentatie van die bewegingen die een duidelijke band hebben met het christelijk-katholieke veld. De connectie kan bestaan uit een referentie naar christelijke waarden, uit een ontstaansgeschiedenis die manifest katholiek of christelijk is of uit een belangrijke inbreng van prominente katholieken. Het ADVN voert in principe geen actief beleid, maar stelt zich wel open voor materiaal van bewegingen die aanleunen bij de brede Vlaamse beweging, bijvoorbeeld de vredesactie. Het Liberaal Archief engageert zich in een samenwerkingsverband rond de archieven van de homo- en lesbiënebeweging, waarover verder meer. De vier centra spelen dus wel degelijk een rol bij de opvang van archief- en documentatiemateriaal van de nieuwe sociale bewegingen, maar van een globale, gestroomlijnde aanpak is er tot op vandaag geen sprake.

De keuze voor één partner

De opvang van materiaal kan op diverse manieren. Sommige bewegingen hebben ondertussen een respectabele leeftijd bereikt. In de loop van hun geschiedenis ontstonden naast lokale, regionale en landelijke organisaties soms koepels, 11.11.11. en de Bond Beter Leefmilieu (BBL) zijn bekende voorbeelden. Een mogelijke strategie om het archief- en documentatiemateriaal van een bepaalde sector te benaderen loopt precies via die koepels. Zo sloot Amsab-ISG in 2002 een samenwerkingsprotocol met de BBL. Het initiatief kwam van de BBL zelf en de aanleiding klinkt vertrouwd: bij de viering van zijn 30-jarig bestaan realiseerde hij zich dat hij geen archiefbeleid had, niemand had een goed zicht op het archief en bovendien bestond het vermoeden dat voormalige medewerkers materiaal hadden meegenomen. Een nieuwe bibliothecaresse kreeg de zorg voor het archief toegeschoven. Zij had gehoord dat het archief van Greenpeace zich in Amsab-ISG bevond en nam contact op.

In het samenwerkingsprotocol engageert de BBL zich om op termijn het statisch archief over te brengen naar Amsab-ISG. Het gaat dus om het materiaal dat zijn onmiddellijke bruikbaarheid voor de organisatie verloren heeft. Amsab-ISG neemt de verplichting op zich te assisteren bij het beheer van het dynamisch archief, met andere woorden dat deel van het archief dat voor de BBL een actuele gebruikswaarde heeft. Belangrijk is voorts dat de BBL en Amsab-ISG zullen samenwerken bij prospectie naar

en verwerving van archief- en documentatiemateriaal van milieuverenigingen die aangesloten zijn bij de BBL en dat zijn er zo'n 125. Voorts zullen de BBL en Amsab-ISG samen zoeken naar mogelijkheden om specifieke projecten op te zetten in verband met de valorisatie van het materiaal, bijvoorbeeld met tentoonstellingen, publicaties of colloquia. Zo komt er bijvoorbeeld in het kader van de feestelijkheden rond 25 jaar Amsab-ISG op 27 mei een gespreksavond met een aantal pioniers van de milieubeweging in Vlaanderen. BBL en Amsab-ISG tekenen samen voor de organisatie ervan.

Wat zijn de voordelen van een dergelijk protocol? In eerste instantie is er een fasering in de tijd. In plaats van de gebruikelijke spoedophalingen die de normale werking grondig verstoren, kunnen overdrachten nu beter geregeld worden: dat kan alleen maar ten goede komen aan de kwaliteit van het beheer. Op de tweede plaats is er nu een kans dat een beter beheer van het archief- en documentatiemateriaal bij de organisatie zélf zorgt voor kleinere hoeveelheden materiaal die bovendien beter geordend zijn. Vooral voor digitaal archief is dit cruciaal. Dat leidt dan weer tot een snellere en betere verwerking. Of anders gesteld: het materiaal komt dan sneller beschikbaar voor onderzoek met meer adequate ontsluitingsinstrumenten. Hopelijk geldt het vorige niet alleen voor het archief van de koepel zelf, maar komt er een 'trickle down'-effect: als de koepel het eigen archief voorbeeldig beheert, heeft dat hopelijk positieve effecten bij de aangesloten leden. Andere voordelen zijn dat er via de koepel een zicht ontstaat op de diversiteit en de evolutie van een beweging, op de aard en het zwaartepunt van de activiteiten en - heel praktisch - op de stroom van documenten, al dan niet digitaal, die van de top naar de basis vloeit en omgekeerd.

Wat is daarvan in de praktijk te merken? Eind juni 2002 heeft de raad van bestuur van de BBL het protocol goedgekeurd. Er is ook iemand van de BBL opgenomen in de algemene vergadering van Amsab-ISG. Het gaat om de persoon die bij de BBL verantwoordelijk is voor het archief. Amsab-ISG heeft wat vakliteratuur doorgespeeld en assistentie verleend bij het opmaken van een ordeningsplan voor het archief. Voorts is het samenwerkingsakkoord kort voorgesteld in de interne nieuwsbrief van de BBL, samen met de oproep het eigen archief eens te bekijken en eventueel Amsab-ISG te contacteren. Een tiental lidverenigingen van de koepel heeft dat ondertussen gedaan. Minder tastbaar, maar toch duidelijk voelbaar is de andere aard van de relatie tussen archiefinstelling en de organisatie die materiaal overdraagt. Voor zijn traditionele archiefvormers die behoren tot de klassieke sociale bewegingen, is Amsab-ISG een vanzelfsprekende partner. Dat is een goede zaak, maar soms lijkt die verhouding té evident: er zijn geen echte afspraken vanuit de veronderstelling dat alles wel vanzelf loopt.

Met zes in de boot

Een andere manier om materiaal van de nieuwe sociale bewegingen op te vangen, is die waarop het Fonds Suzan Daniel tewerk gaat. Het FSD ging van start in mei 1996 vanuit de bekommernis het historisch en cultureel erfgoed van homo's en lesbiennes te redden. Veel was al verloren gegaan of werd in barslechte omstandigheden bewaard. Naast opsporen en bewaren van relevant materiaal, is een andere doelstelling het aankweken van een archiefbewustzijn, zowel bij individuele homo's en lesbiennes, als bij verantwoordelijken van organisaties.⁽¹⁶⁾ De wijze waarop het FSD zijn doelstellingen wou realiseren, is opvallend. Het Fonds ging namelijk in zee met de vier privaatrechtelijke archieven en met het Archiefcentrum voor Vrouwengeschiedenis. Met dit laatste en met KADOC en Amsab-ISG kwam een samenwerkingsprotocol tot stand. Het Liberaal Archief en het ADVN zegden hun steun toe.

Het Fonds opteerde duidelijk voor een pluralistische en onafhankelijke opstelling. Maar de keuze voor samenwerking met diverse archieven had ook een pragmatische achtergrond: het besef over onvoldoende eigen financiële middelen, infrastructuur, personeel en deskundigheid te beschikken.⁽¹⁷⁾ De gemaakte keuze is zeker niet definitief. Het idee om ooit een eigen homo/lesbisch archief- en documentatiecentrum op te richten is niet begraven.⁽¹⁸⁾ Wat betekent dat nu in de praktijk, hier beperkt tot de samenwerking met Amsab-ISG? In de opslagruimtes wordt al heel wat materiaal bewaard. De beschrijving ervan is bezig. Omwille van de bescherming van de privacy wordt nauwlettend omgegaan met consultatie van archieven. Documentatie zoals boeken, tijdschriften en brochures is via de Amsab-ISG-bibliotheek wel raadpleegbaar.⁽¹⁹⁾ Het FSD is een - voorlopig - uniek voorbeeld van hoe een beweging de opvang van haar archief- en documentatiemateriaal zelf organiseert.

Grenzen aan de deskundigheid

Een ander aspect van de opvang van dergelijk materiaal is dat de verwerking ervan soms nieuwe eisen stelt aan de deskundigheid van archivariissen. Het archief van Greenpeace België dat Amsab-ISG bewaart, is daarvan een goed voorbeeld. Het actiemodel van de organisatie toont een aantal specifieke kenmerken. Op de website stond het in 2003 zo: *"Van bij haar ontstaan volgde Greenpeace een unieke werkwijze die met geen andere organisatie of groep te vergelijken is."*⁽²⁰⁾ Dit actiemodel is dan voor anderen weer aanleiding om vraagtekens te zetten bij Greenpeace als onderdeel van de nieuwe sociale beweging.⁽²¹⁾

De organisatie stelt zes campagnes centraal, waaronder bossen, genetisch gemanipuleerde organismen en oceanen. Voor elk van die thema's werkt een 'campaigner'. Hoewel die voor Greenpeace België werkt, is zijn actieterrein internationaal. De campaigner voor het thema 'bossen' is bij wijze van voorbeeld ook actief in Gabon waar het

tropisch regenwoud bedreigd wordt. Hij werkt daarbij nauw samen met collega's uit andere landen die, net als hij, de verantwoordelijkheid dragen voor de campagne 'bossen'. Op de vraag naar zijn archief, houdt hij zijn laptop omhoog en zegt: *"Ik heb mijn archief altijd bij mij."* Het toenemende aandeel van digitaal archief verplicht archief- en documentatiecentra trouwens korter op de bal te spelen: met digitaal materiaal dat pakweg tien jaar blijft liggen, is niets meer aan te vangen.

Van een van de campaigners kreeg Amsab-ISG bij de recente verhuis van Greenpeace een groot gedeelte van zijn archief. De man was al ruim tien jaar bezig met de campagne 'toxics', alles wat te maken heeft met de productie van giftige stoffen. Een veertigtal verhuisdozen stonden te wachten op beschrijving. Twee archiefmedewerkers begonnen eraan en merkten al snel dat zij op onbekend terrein kwamen. Hoe kan je bijvoorbeeld selecteren als je nauwelijks greep hebt op de inhoud van het materiaal? En het gaat hier toch wel om een kernactiviteit van de organisatie. Het leek te riskant om voort te doen. De campaigner is toen gecontacteerd met de vraag of hij wat bijscholing kon geven. Hij wou dat wel doen van zodra hij tijd had...

Een lans breken

Tot nu toe ging het verhaal vooral over organisaties. Er is bewust met een boog rond de problematiek van de persoonsarchieven heen gelopen. Die is nog complexer: mensen leggen heel uiteenlopende trajecten af, zijn soms maar een korte tijd actief maar dan wel intens, of zweren hun engagement later af. In sommige gevallen zijn zij de enigen die het archief van een organisatie bij hen thuis bewaren. Een accuraat beeld inzake het bronnenmateriaal van de nieuwe sociale bewegingen kan alleen het resultaat zijn van een onderzoeksproject dat steunt op een samenwerking tussen archief- en documentatiecentra enerzijds en de onderzoekswereld anderzijds. Daarbij moet zowel het materiaal van bestaande en vroegere organisaties als dat van sleutelpersonen tegen het licht worden gehouden.

"Vandaag gelooft geen enkele archivaris of onderzoeker dat een archief een afspiegeling is van een historische werkelijkheid." ⁽²²⁾ Als dat klopt, dan is er ook een luik mondelinge geschiedenis nodig. Meer nog dan bij de strikter gestructureerde 'klassieke' sociale bewegingen zullen getuigenissen een noodzakelijke aanvulling zijn. Dit meer persoonsgebonden karakter stelt trouwens zwaardere eisen aan het opsporen van het materiaal. ⁽²³⁾

De tijd voor een onderzoeksproject naar het bronnenmateriaal van nieuwe sociale bewegingen dringt. Want de vaststelling van enige decennia terug dat al veel materiaal van de klassieke sociale bewegingen verdwenen was, dreigt anders een akelige echo te krijgen. Bovendien zijn de meeste bevoorrechte getuigen nog in leven.

Dit artikel is grotendeels gebaseerd op een niet-gepubliceerde uiteenzetting op de workshop van ODIS *Historische en sociologische benaderingen van nieuwe sociale bewegingen*, Brussel 22 november 2003 en op de uiteenzetting *Looking for clues: archives and documentation of new social movements in Flanders* op de conferentie 'Archives of the Present: from traditional to digital documents. Sources for a history of contemporary social movements', Fondazione Giangiacomo Feltrinelli, Milaan, 2-3 december 2004. Deze bijdrage wordt in juli 2005 gepubliceerd op www.feltrinelli.it.

- (1) Decreet van 27 juni 1985 houdende de erkenning en subsidiëring van de privaatrechtelijke Nederlandstalige archief- en documentatiecentra. *Belgisch Staatsblad*, 20 augustus 1985, p.11917.
- (2) Zie www.kadoc.kuleuven.ac.be, www.amsab.be, www.liberaalarchief.be en www.advn.be.
- (3) Decreet van het Vlaams Parlement van 19 juli 2002 houdende de privaatrechtelijke culturele archiefwerking. *Belgisch Staatsblad*, 1 oktober 2002, p. 44272.
- (4) Zie bijvoorbeeld *Informatiebrochure Cultureel Erfgoed*, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, Brussel, 2004, p. 25-30.
- (5) D. JACOBS en J. ROEBROEK, *Nieuwe Sociale Bewegingen in Vlaanderen en Nederland*, Antwerpen, 1983, p. 11.
- (6) S. WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen in Vlaanderen*, Leuven, 1994, p. 2.
- (7) S. WALGRAVE, *Nieuwe sociale bewegingen [...]*, p. 202-203.
- (8) Zie bijvoorbeeld S. HELLEMANS en M. HOOGHE (eds.), *Van Mei '68 tot Hand in Hand. Nieuwe sociale bewegingen in België 1965-1995*, Leuven, 1995.
- (9) G. MAK, Geschiedenis als werkplaats. In: *Een erfenis voor de toekomst - Archieven en het cultuurofgoed van migranten* (studiedag van Diva (Vereniging voor de documentaire informatievoorziening en het archiefwezen) op 11 oktober 2001), Amsterdam, 2001, p.6.
- (10) Informatie van Rik De Coninck, archivaris bij Amsab-ISG.
- (11) K. PAUWELS en L. DESCHAMPS, *Eigen organisaties van migranten*, CBGS-Werkdocument nr 74, Brussel, 1991, p.7.
- (12) *De Morgen*, 30/11/2002, p. 4.
- (13) Een verslag van dit initiatief is te lezen in: P. CREVE, Een gat in de geschiedenis? Trefdag over archieven van etnisch-culturele minderheden, 1 oktober 2003. In: *Brood & Rozen*, (2004)1, p. 73-79.
- (14) *Vlaamse archief-, bibliotheek- en documentatiegids 2005: adresboek van in Vlaanderen en Brussel gevestigde archieven, bibliotheken en documentatiecentra*, Antwerpen: Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezen, 2004.
- (15) P. VAN DEN EECKHOUT en G. VANTHEMSCHE (red.), *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19de-20ste eeuw*, Brussel, 1999.
- (16) O. VAN HOEYLANDT, Archieven van een 'verwaarloosde' groep.... In: *Brood & Rozen*, (1997)2, p. 57-58.
- (17) B. HELLINCK, 'Na een echt kongres. Met sprekers en verslag': bijdrage tot de geschiedenis van de homobeweging in Vlaanderen (1953-1985), Gent, 1995, p.7.
- (18) B. HELLINCK, 'Na een echt kongres [...]', p.18.
- (19) Voor een stand van zaken, zie: www.fondssusandaniel.be
- (20) www.greenpeace.be/identiteit/onzeworkwijze.php3?taal=n&, 10 oktober 2003.
- (21) Zie bijvoorbeeld het interview met Bart Tromp in *Knack*, 15/01/2003.
- (22) T. THOMASSEN, B. LOOPER en J. KLOOSTERMAN (red.), *Toegang. Ontwikkelingen in de ontsluiting van archieven*, 's-Gravenhage, 2001, p. 31.
- (23) P. HEYRMAN en D. LUYTEN, Intermediaire structuren. In: *KADOC-Nieuwsbrief*, (mei-juni 2002)3, p. 34.